

ЗА НОВУ ВИДЉИВОСТ ЈАВНИХ БИБЛИОТЕКА¹

Један од највећих непријатеља библиотеке јесте недостатак комуникације и стварање бољег имиџа. Оно што, симболички и перспективно, представља библиотеку, постаје све сиромашније и банализује се. Библиотеке тако све више раде у режиму тишине, боре се против буке унутар својих зидина и ван њих, не скрећу више пажњу ни на себе, ни на кориснике. Управо из тих разлога изграђене су монументалне библиотеке – Национална библиотека Француске и општинске библиотеке – што указује на њихову жељу да врате изгубљену блиставу видљивост и препознају се као форме које сви лако могу да виде.

Престижном архитектуром и новим изгледом покушавају да се боре против тишине, а материја и форма требало би да изазову пажњу, да присиле на радозналост, да учине културу неизбежном и оку, и духу. Подизање храмове знања и књиге, фараонских библиотека у дигитално доба и доба интернета, представљају симбол ове борбе против тишине и заборавља, као и симбол жеље да библиотека својом формом постане догађај. Она тако није само пуко постојање институције и тек тада може се очекивати да је јавност поштује. Нове библиотеке (Ремс, Троа, Монпеље) одмах су ступиле у културни живот градова окружене ауrom новине. Оне су тако постале политичко питање игре моћи.

Међутим, одсутност видљивости не може се свести само на урбанистички план. Догађај изградње библиотека често оставља простор за потешкоће у раду и мада је радозналост јавности неоспорна када је реч о новој опреми, она почиње да слаби чим се ефекат новог исцрпи. Суочени са стагнацијом посета, после бума 80-их година 20. века, библиотекари доводе у питање своју праксу, преиспитујући услове дистрибуције докумената широј јавности. Библиотека поново тражи ону суштинску видљивост која је у вези са њеном примарном делатношћу а не са истицањем на неки други начин.

¹ Превод дела: Isabelle Baune, Jacques Perriault, „Bibliothèques de lecture publique”. *Bulletin des bibliothèques de France* (BBF), 2005, n° 1, 13–16.

Овде ћемо формулисати хипотезу да је библиотека жртва и процеса банализације и лоше дефинисане конкуренције са другим организацијама које су се развиле у последњих двадесет година у општинама, а које омогућавају дигиталне технике приступа информацијама. Из овога ћемо закључити да библиотека има обавезу да унапреди своје пословање.

Последице банализације

Намеће се питање да ли би банализацијом јавна библиотека постала невидљива, да ли би постала место „не-догађања”? Другим речима, да ли би библиотека постала банално место, где би функционисао само обичан, земаљски, прозаичан живот, овакав какав је данас? Баналан не значи незанимљив. Термин „ready-made” Марсела Дишана, као и кубистички колажи, показали су да банализовани предмети из свакодневног живота могу пронаћи своје место у уметничким делима, шољицама за кафу или разним колажима. Теоријски дискурс о банализацији ставља напредак насупрот банализацији. Вазаријева, Брунелескијева, презентација перспективе дуго је изазивала чуђење. Кога је брига за то данас? Можда једино сликаре – заљубљенике у класицизам.

Одговор на ово питање захтева темељно испитивање недавних времена и савремених простора како бисмо у њима пронашли могућа решења. У Француској су то два споменика: Библиотека јавног информисања и Француска национална библиотека. Шта је то што их чини посебним? Можда је то њихов грандиозан и футуристички карактер, или симболика прогреса. У Бобуру² то је тесна веза са модерном уметношћу, у Француској националној библиотеци то је ослањање на информационе и комуникационе технологије, затим пријем великог броја корисника. Ово последње не важи за Библиотеку јавног информисања јер први императив ове институције био је да се корисник осећа пријатно. „У Библиотеци јавног информисања, границе се бришу, пише Бернадет Дифрен, и то: новчане границе (приступ је бесплатан), временске границе (библиотека је отворена сваког дана, осим 1. маја, до 22 часа), границе односа јер се коришћење одвија по моделу слободне услуге и директне манипулације.” Насупрот томе, у Библиотеци „Франсоа Митеран”³ корисници су раздвојени на кориснике истраживаче и остале кориснике, који су бројнији.

У оба случаја, процес банализације библиотека обавио је свој посао. Више нико не спомиње Бобур ни његову библиотеку, док је због друга два архитектонска

2 Део Париза у којем се налази Центар „Жорж Помпиду” у којем је смештена Библиотека јавног информисања.

3 Нова зграда Француске националне библиотеке у Паризу.

простора потрошено доста мастила: за Гугенхајм музеј и недавно за Билбао. Исто је и када је реч о Француској националној библиотеци, чија импозантност више никог не импресионира. Међутим, можемо се упитати да ли је рекламирање ових споменика, њихово свечано отварање и позивање на њих током прилично дугог периода имало споредне ефекте на свет библиотека у целини и допринело његовој банализацији? Изгледа да то посебно важи за Библиотеку јавног информисања која је увела иновације када је реч о пријему корисника и приступу документима. Крочити слободно у једну библиотеку (ово више не важи за Библиотеку јавног информисања) и директно приступити књигама такође су постале баналне норме, што може да објасни увредљиво понашање неких младих читалаца у локалним библиотекама.

Библиотеке би тако временом постале места не-догађања, што има за последицу њихову невидљивост. Дакле, било би добро истражити обичан живот који се тамо одвија, раздвојити усаглашености и одступања од савремених стандарда за јавне библиотеке, започети рад на унапређењу и тако анулирати већ започети процес банализације.

Већи број институција

Изгледа да је један други процес учествовао у нарушавању имиџа јавне библиотеке: власт, пре свега локална, створила је бројне организације у којима јавност може да користи мултимедије и информатику. Министарство културе 1984. основало је Дирекцију научне, техничке и индустријске културе и подстицало општине да оснивају центре под истим називом. Неки од њих су били „напредни” у тренутку оснивања, у Греноблу, у Ле Крезу (реч је била о еко-музеју), на пример. Њима су управљали локални званичници.

Крајем 80-тих година 20. века, дошао је ред на мултимедије. Многе општине основале су своје медијатеке, што су и министарства културе подстакла 90-их година. Најзад, 1998, Жоспенова влада креирала је „јавне дигиталне просторе”, који су се, на иницијативу владе и региона, разгранали, да би око 2002. достигли више хиљада реализација. Ове структуре углавном су се посветиле запослењу младих, све до гашења те одлуке. Данас велики број општина дотирају ове многобројне организације а односи између њих и јавних библиотека често су лоши. Ова нарушени односи имају своју историју још 70-их година, за време велике моде „видео-заједнице”, која је дошла из Квебека и подстакла бројне градове да финансирају центре аудиовизуелних извора, од којих су многи нестали без икаквог трага. Али ширина актуелног покрета нема сличности са ограниченим покушајима из тог времена. Стога се може

претпоставити да локална библиотека нема јасно дефинисан статус у односу на ова друга места, поготово што многи млади данас читају на интернету, што са традиционалном праксом читања има мало везе.

Нова културна питања

До данашњих дана слика библиотеке била је нераздвојна од централног места које је папирни документ заузимао у културном животу. Ова слика данас се поново преиспитује и постављају се нова питања у вези са новим потребама повезаним са информационим и комуникационим дигиталним техникама. Од 19. века, развијање читања и борба против неписмености фокусирани су на књигу. Жеђ за приступом знању помогла је у учвршћивању библиотеке као носиоца личне и друштвене промоције. Али еволуција праксе читања и утицај нових технологија мењају културну праксу из основа и обавезују библиотекаре да поново преиспитају свој рад и своју мисију. Недостатак времена повезан је са развојем кућне технологије. Монитор рачунара или лаптоп може да служи у исто време као телевизор, служи и за приступ интернету, за гледање дигиталних фотографија, за слушање музике – преузете са интернета, за припрему стручних радова... Ова вишеструка могућност коришћења омогућава велику аутономију у оквиру куће и већу спретност у употреби микрорачунара.

Због свих ових активности све је мање времена за читање књига или за долазак у библиотеку. Међутим, иако број правих читалаца има тенденцију да се смањује, пракса читања се повећава. Она постаје вишеструко подржана: читање часописа, новина са интернета – такво читање је информативно, тачно и захтева брз приступ и брзу конзумацију. Осим тога, масовније увођење рачунара у школу снажан је знак промене друштвених навика и све је већи број пројеката које су региони покренули како би опремили ученике лаптоповима. Покрет јачају и партнерства са издавачима за стварање дигиталних уџбеника и обука наставника за коришћење рачунара.

Нова пракса

Корисници се мењају а уз нову моду читања, нарочито уз стално коришћење хипертекста и екрана, полако се мења логика приступа тексту. Садржај више није статичан, увек је у вези са интегрисаним речником, упућивањем на сродне и комплементарне садржаје. Пример тога је онлајн постављање, на Perseus⁴ – сајт једног америчког универзитета, великог дела оригиналних латинских и грчких текстова са њиховим преводима, напоменама, библиографским референцама. Сада је садржај неког текста подложен манипулацији, он је део веће целине. Знање се састоји од

4 <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/>

мноштва линкова. Текст је десаκραлизован, он је скуп знања и информација без граница. На исти начин, усвајање знања (e-learning) и приступ онлајн образовним материјалима модификују модалитете континуираног учења и формирања знања. Читање онлајн дневних новина, као и претплата на електронску документацију такође промовишу нову модерну праксу.

Уколико књиге и штампа нису угрожене оваквим развојем, мора се узети у обзир постојање установа културе које су посвећене ширењу културног наслеђа.

О потребном прилагођавању

Особље у библиотекама учествује у креирању, обогаћивању и састављању колекција докумената, који се стављају на располагање јавности. Ове активности, попут библиографског истраживања, каталогизације и чувања грађе, понекад су свакодневни, дуги, чак и досадни задаци. Јавност не види на који начин иде кретање документа у библиотеци, јер се оно одвија у тајности канцеларија и тешко је мерљиво. Основа рада библиотекара је, дакле, третман документа и стварање каталога који је богат и у квалитативном и у квантитативном смислу. Међутим, упркос стварном напретку у компјутеризацији библиотека и међусобној сарадњи установа, рад на управљању колекцијама није основа него центар рада библиотекара. Тежина стандарда, софтвер, информатичке тешкоће понекад нас остављају без текста!

Најезда информатике

Библиотекари су често немоћни пред компјутерским кваровима, а слабо оспособљени за њихово коришћење, зависе од специјализованих служби, понекад и за најмањи проблем. Тако губе драгоцену време покушавајући да реше бројне техничке проблеме. С друге стране, корисници у библиотекама имају потешкоће да користе начине претраге који су им на располагању. Претраживање лисног каталога, још заступљеног у неким библиотекама, као и коришћење електронских каталога често су разлози због којих читалац бежи из библиотеке. Зато је један од главних циљева библиотекара обука корисника за претраживање грађе. Приликом пројектовања зграда не узима се довољно у обзир еволуција праксе и неопходност адаптирања на нове читаоце и нову праксу читања. Бежична технологија омогућава модернизацију библиотека у које онда могу да се укључе практична средства за повезивање а захваљујући томе може се користити дигитални садржај односно текст. Број дигиталних књига се повећава, чак иако је подршка и даље скупа и не тако једноставна.

Логика приступа

Општинске библиотеке, једнако као и универзитетске, имају, пре свега, улогу да омогуће приступ корисницима. Логика понуде колекције мења се у логику приступа и коришћења. Коришћење каталога за приступ грађи није више јединствено него је део веће целине која ставља на располагање садржаје. Неопходно је укључивање, приликом претраге, свих извора информација као и њихова квалитативна и квантитативна евалуација. Центар библиотечке струке се помера: библиотекар се пре свега бави посредовањем, уместо чувањем. Ако је стварање колекције неопходан услов за добру информацију, фонд чине везе између дисциплине и подршке. Библиотекари не управљају више објектима већ садржајима.

Центри специјалистичких студија и Француска национална библиотека брину о културној баштини, чувају штампу и докуменате, а друге институције су им комплементарне. Градска библиотека нема задатак да све чува, а њене колекције су одраз актуелности и тренутних друштвених и политичких збивања. Библиотекар сада прати различите садржаје које треба најпре да евалуира а затим да их презентује. Он је инфопосредник сутрашњице. Прелазак од библиотеке на медијатеку карактеристика је кретања валоризације различите културне праксе, а не промоција неког одређеног објекта. Међутим, веза између ових различитих сервиса често није довољно вредована.

Закључак: стицање нове вредности

Промена културних навика не повлачи обавезно за собом библиотеке. Међутим, угрожене су из два озбиљна разлога. Први се тиче њеног идентитета: чињеница да је с једне стране банализовано место, а с друге стране, угрожен је њен имиџ захваљујући мноштву општинских организација у којима могу да се консултују документа из области културе, пре свега електронским путем. Други разлог и претња је појава и промена културне праксе као последица широко распрострањених коришћења дигиталних технологија за приступ информацијама.

Како, у таквим условима, јавна библиотека може сачувати свој идентитет и бити актуелна? Тако што ће одбацити оно што је банално, нарочито тако што ће промовисати, као свој највећи пројекат унапређење нових форми приступа знању читањем са екрана, које мора бити у хармонији са читањем штампаног материјала. Како би поново стекла видљивост, библиотека би требало да прати нова достигнућа, да поново постане догађај за себе и тако дозволи великом броју корисника да користи технолошка достигнућа у домену знања и информација.

Библиотека је у центру културне политике у борби за читање и за информисање грађана о савременим збивањима. Ова њена централна позиција може да потраје ако посао библиотекара има у виду нове услове за појаву информација. Коришћење, приступ, посредовање постају кључни елементи рада библиотекара. Суочени са експоненцијалним ширењем извора информације, пажљива квалитативна евалуација садржаја је приоритет а слободна употреба ових садржаја неопходна. Тако ће библиотеке постати место где се информација преноси, омогућавајући корисницима да се повежу на интернет и да од тога имају корист у окружењу, које ће их, ипак, константно подсећати на непролазност књиге.

Резултат свега овога требало би да буде једна нова културна и динамична клима која није аутоцентрична, већ отворена ка свету и модерности.

приредила и превела са француског Даниела Кермеци